

12.00.03
1'543

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

ГЛИНЯНА Катерина Михайлівна

УДК 347.627.2(477)

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗЛУЧЕННЯ
ЗА СІМЕЙНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ
УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеській національній юридичній академії Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник кандидат юридичних наук
Калітенко Оксана Михайлівна,
Одеська національна юридична академія,
доцент кафедри цивільного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Жилінкова Ірина Володимирівна,
національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого,
професор кафедри цивільного права № 1

кандидат юридичних наук
Зілковська Людмила Михайлівна,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Провідна установа Харківський національний університет
внутрішніх справ

Захист відбудеться „7” жовтня 2006 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д. 41.086.03 Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий „5” вересня 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Музиченко П.П.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Згідно зі ст. 51 Конституції України „сім'я, дитинство, материнство та батьківство охороняються державою”. На конституційному рівні знайшов закріплення принцип свободи укладення та розірвання шлюбу, а також принцип рівноправності чоловіка та жінки, у тому числі з питань укладення та припинення шлюбу. Ці положення Конституції є відображенням змісту ст. 16 Загальної декларації прав людини, згідно з якою чоловік та жінка мають однакові права при укладенні шлюбу, перебуванні у ньому, а також під час розлучення.

Шлюб – це така форма організації сімейного життя, яка була відома ще за часів римського права, і, безумовно, залишається найвдалішою на сучасному етапі існування людства. Протягом певних періодів часу змінювалися форма укладення шлюбу, частково його правові наслідки, але необхідність існування інституту шлюбу як такого майже ніколи не ставилася під сумнів з точки зору законодавця. Оскільки укладення шлюбу з давніх часів вважалося юридичним фактом, в результаті його укладення змінювалося правове становище чоловіка й жінки, виникали відповідні правові наслідки. Розірвання шлюбу (розлучення), у свою чергу, також було і залишається відповідним юридичним фактом, що тягне за собою певні правові наслідки. Однак, якщо питання укладення шлюбу та в цілому припинення шлюбу достатньо ґрунтовно і неодноразово вивчалися науковцями-фахівцями, то проблеми розлучення не були раніше предметом самостійних наукових досліджень.

Доцільність дослідження полягає у тому, що процес відродження і розвитку української державності, проголошений у чинній Конституції України, курс на побудову демократичної, соціально-правової держави вимагають утвердження в українському суспільстві справедливості, правової і матеріальної захищеності учасників шлюбу як особистостей, підвищення взаємної відповідальності особи і держави, вдосконалення законодавства і правової системи в цілому.

У сучасних умовах розвитку шлюбно-сімейних відносин розлучення є і залишається на майбутнє найпоширенішою формою припинення шлюбу за життя подружжя. При цьому, незважаючи на давність свого існування, розлучення в сучасних умовах має як окремі рецеповані риси „римських розлучень”, так і свої „сучасні” особливості. Така ситуація потребує систематизації знань щодо сутності, особливостей, порядку та наслідків розлучень як на різних етапах розвитку суспільства, так і в умовах сьогодення.

Актуальність теми дослідження полягає також у тому, що з набранням чинності Цивільного, Сімейного та Цивільного процесуального кодексів України окремі аспекти розлучення (зокрема форма, порядок та наслідки)

отримали нового правового регулювання, і практичні та теоретичні проблеми такого регулювання вимагають сучасного систематичного наукового аналізу.

На підставі всього вищевикладеного можна зробити висновок, що питання виникнення, розвитку, та сучасного правового регулювання інституту розлучення, як найпоширенішої форми припинення шлюбу за життя подружжя, є актуальними як з теоретичної, так і з практичної точки зору і виправдано стали предметом дисертаційного дослідження.

Зв'язок наукового дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося відповідно до плану наукової діяльності кафедри цивільного права Одеської національної юридичної академії, яка працює над вивченням теми: „Традиція приватного права в Україні. Кодифікація цивільного законодавства в Україні. Рецепція римського приватного права” та плану науково-дослідної роботи Одеської національної юридичної академії „Правові проблеми становлення і розвитку сучасної української держави” на 2001 – 2005 роки (державний реєстраційний номер 0101U001195).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є з'ясування поняття (форм та видів) розлучення, розвитку і сутності інституту розлучення, порядку розлучення, особливостей правового статусу подружжя в процесі реалізації права на розлучення в сімейному праві України, а також виявлення загальних і особливих тенденцій в правовому регулюванні розлучень на різних етапах розвитку суспільства.

Поставлено також мету: по-перше, не вдаючись до систематичного викладу всієї історії зародження і зростання цивільної особистості подружжя, зосередити увагу на питанні про основні етапи розвитку і становлення законодавчої бази України з питань розлучень; по-друге, простежити значення внутрішньої волі та зовнішнього волевиявлення осіб у справі поліпшення правового становища подружжя та його можливості реалізувати право на розлучення, по-третє, систематизувати і надати комплексний аналіз наслідків розлучення в умовах сьогодення.

Відповідно до поставленої мети зроблено спробу вирішити такі задачі:

- проаналізувати основні історичні етапи еволюції інституту розлучення з огляду на процес розвитку і реформування цивільного, цивільно-процесуального і сімейного законодавств України;
- систематизувати положення законодавства щодо розірвання шлюбу з метою надати визначення поняття „розлучення” за сімейним правом України;
- проаналізувати співвідношення понять „припинення шлюбу”, „розірвання шлюбу” та „розлучення” і здійснити класифікацію розлучення;
- систематизувати підстави розлучення, мотиви та причини розірвання шлюбу згідно з чинним законодавством;
- розкрити зміст права на розлучення та обґрунтувати його через призму

цивільно - процесуального та сімейного законодавств України;

- надати оцінку розлученню як фактору, що свідчить про добровільність укладення шлюбу;
- проаналізувати можливість і наслідки розлучення у фактичному шлюбі;
- встановити чинники впливу розлучення на поліпшення правового становища подружжя;
- враховуючи зроблені висновки, розробити пропозиції, спрямовані на вдосконалення сімейного, цивільно-процесуального законодавства та законодавства, яке регламентує діяльність органів РАЦС та практики його застосування.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі та в результаті розлучення в період історичного формування та сучасного розвитку правового інституту розлучення.

Предметом дослідження є система правових норм Російської імперії, УРСР та України, а також сучасного сімейного, цивільного та цивільно-процесуального законодавства України, що регулювали та регулюють відносини в процесі та в результаті розлучення. В ході дослідження аналізується також судова та адвокатська практика щодо розлучення.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження обрано діалектичний метод наукового пізнання правових процесів та явищ, який дає змогу розглядати їх у розвитку, зв'язку між ними та між ними та суспільством, виявляти закономірності та тенденції розвитку правового становища подружжя в процесі розлучення. Для досягнення мети і виконання задач дослідження в роботі використовувалися також спеціальні наукові методи системно-функціонального, історико-правового, структурно-функціонального та порівняльно-правового аналізу. Системно-функціональний метод використовувався для визначення поняття й аналізу розлучення як системи відповідних відносин між чоловіком, жінкою та іншими особами. Використання цього методу дозволило проаналізувати інститут розлучення в системі з іншими інститутами сімейного права. Історико-правовий метод використовувався для розкриття генези, правових відносин, що виникають у процесі становлення та розвитку сім'ї, укладення та розірвання шлюбу. Структурно-функціональний метод використовувався для дослідження їх особливостей, структури і місця у предметі сімейного права. Широко застосовувався метод порівняльно-правового аналізу, зокрема при вивченні сучасних особливостей встановлення та скасування режиму окремого проживання подружжя. Цей метод застосовувався також у процесі вертикального порівняння у ході дослідження історії правового регулювання розлучення за законодавством України.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження склали праці відомих фахівців у галузі сімейного та цивільного права, історії та теорії держави та права: Ч.Н. Азімова, С.С. Алексєєва, М.В. Антакольської, С.Н. Братуся,

Я.Р. Веберса, Є.М. Ворожейкіна, А.В. Дзери, Н.М. Єршової, І.В. Жилінкової, О.С. Йоффе, О.М. Калітенко, В.В. Луця, М.Н. Малєїної, Р.П. Мананкової, В.Ф. Маслової, Г.К. Матвєєва, А.М. Нечаєвої, А.А. Підпригори, О.О. Пушкіна, З.В. Ромовської, В.А. Рясенцева, Ю.К. Толстого, Є.О. Харитонова, Ю.С. Червоного, Ш.Д. Чіквашвілі, Я.М. Шевченко, С.Я. Фурси, Л.С. Явича, О.І. Яворської та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше на рівні дисертаційного дослідження здійснено спробу самостійного комплексного наукового аналізу інституту розлучення (як форми припинення на майбутнє шлюбу за життя фактичного та цивільного подружжя), правових та практичних проблем правового становища подружжя та інших осіб у процесі та внаслідок розлучення за чинним законодавством України.

Найістотніші результати дослідження, які являють собою внесок у розробку означеної проблеми, зводяться до такого:

у перше:

– проаналізовано окремі аспекти історичного розвитку сімейного та цивільно-процесуального законодавства України з метою розкриття загальних тенденцій існування, розвитку та зміни інституту розлучення і його правового регулювання протягом останніх століть;

– зроблено спробу надати визначення та з'ясувати співвідношення понять „припинення шлюбу”, „розірвання шлюбу” та „розлучення”, в результаті чого робиться висновок, що за системою від загального до конкретного ці поняття співвідносяться так: припинення шлюбу – розлучення – розірвання шлюбу;

– надається повне визначення поняття „розірвання шлюбу” не як форми припинення шлюбу, а як самостійного поняття. Розірвання шлюбу визначається як сукупність дій подружжя та встановлених законодавством органів (органів РАЦС та суду), спрямованих на подальше припинення подружніх стосунків;

– здійснюється класифікація розлучення на такі види:

а) з урахуванням строкового критерію розлучення поділяється на постійне та тимчасове. Постійне розлучення має місце у випадку подальшого припинення подружніх відносин між чоловіком та жінкою назавжди. Тимчасове розлучення відбувається, якщо подружні права та обов'язки (інді не всі) припиняються на певний період. Сюди слід зарахувати: тимчасове припинення фактичного шлюбу з подальшим його поновленням; встановлення режиму окремого проживання подружжя; відновлення шлюбу після його розірвання;

б) в залежності від настання чи ненастання відповідних наслідків розірвання шлюбу поділяється на дійсне та фіктивне розлучення;

– пропонується до системи підстав розірвання шлюбу віднести дві групи підстав: 1) загальну – наявність дійсного зареєстрованого шлюбу і 2) спеціальні – мотиви (внутрішнє бажання хоча б одного з подружжя чи їх обох

щодо розірвання шлюбу) і причини (факти реальної дійсності з якими пов'язується розірвання шлюбу);

- зазначається недостатній рівень правового регулювання розлучення в сучасних умовах і пропонується вдосконалити зміст окремих статей сімейного та цивільно-процесуального законодавства України з метою його підвищення;
- пропонується внести зміни до сімейного законодавства України з метою визнання двох видів шлюбу: цивільного – зареєстрованого в органах РАЦС і фактичного – не зареєстрованого.

З нових позицій та з метою вдосконалення сімейного та цивільно-процесуального законодавства розглядаються такі питання:

- щодо необхідності легітимації фактичних шлюбів, пропонується вважати фактичним шлюбом сімейне співжиття чоловіка та жінки протягом більше двох років без реєстрації шлюбу;
- здійснено детальний аналіз норм нового Цивільного процесуального кодексу України з питань розірвання шлюбу, в результаті якого позитивно оцінюється введення двох видів провадження – позовного і окремого – для розгляду відносин, що виникають в процесі і в результаті розірвання шлюбу;
- обґрунтовується висновок щодо суто реєстраційної ролі органів РАЦС в процесі розірвання шлюбу. Так, як орган РАЦС не з'ясовує причини укладення шлюбу, так само він не може з'ясовувати і причини розірвання шлюбу, якщо є всі підстави для його розірвання в органах РАЦС.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що його матеріали можуть бути використані у правотворчій діяльності у галузі сімейного, цивільного та цивільно-процесуального права України, при викладанні курсів з історії держави і права, цивільного, сімейного та цивільно-процесуального права, порівняльного правознавства, а також при написанні посібників і підручників з історії держави і права, цивільного, сімейного та цивільно-процесуального права та ін.

Апробація результатів дослідження. Дисертація по частинах і в цілому обговорена на засіданні кафедри цивільного права Одеської національної юридичної академії. Положення і висновки дисертаційного дослідження знайшли втілення в наукових повідомленнях, а також використовувалися в процесі читання лекцій та проведення практичних занять з курсів „Основи римського приватного права” та „Цивільне та сімейне право України”.

Теоретичні висновки, сформульовані в дисертації, доповідалися та обговорювалися на: Всеукраїнській науково-практичній конференції „Проблеми вдосконалення сімейного законодавства України ”(м. Одеса, 2001), Міжнародній науково-методичній конференції „Римське право і сучасність ” (м. Одеса, 2001), 7-й звітній науково-практичній конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу ОНЮА (м. Одеса, 2004), 3-й науково-методичній конференції „ Римське право і сучасність ” (м. Одеса, 2004), 1-й

Міжнародній науково-методичній конференції „Сучасні проблеми адаптації цивільного законодавства до стандартів Європейського союзу” (м. Хмельницький, 2004), 8-й звітній науково-практичній конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу ОНЮА (Одеса, 2005), 4-й Міжнародній науково-методичній конференції „Римське право і сучасність” (м. Одеса, 2006), науково-практичній конференції „Проблеми правового забезпечення підприємницької діяльності, пов’язаної з морем” (м. Одеса, 2006).

Публікації. Основні теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у шести наукових статтях, опублікованих у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань, затверджених ВАК України, а також у тезах виступів на наукових конференціях.

Структура дисертації. Дисертаційне дослідження будується за принципом поступального розгляду окремих питань, що пов’язані з його проблематикою. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять 8 підрозділів (із висновками), загальних висновків та списку використаних джерел. Кожний розділ дисертації закінчується висновками з питань, що досліджувалися у цьому розділі.

Повний обсяг дисертації становить 204 сторінки, з яких 191 сторінка основного тексту, 13 сторінок – список використаної літератури, що містить 246 джерел.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, висвітлюються ступінь вивчення теми, зв’язок роботи з науковими програмами, визначаються мета, завдання, об’єкт, предмет дослідження, характеризуються методи, теоретичне, нормативне та емпіричне підґрунтя дисертаційної роботи, формулюються основні положення роботи, підкреслюється наукове і практичне значення одержаних результатів, зазначається апробація результатів дослідження.

Розділ перший „Теоретичне та історичне підґрунтя дослідження” присвячується аналізу основних теоретичних понять і тенденцій розвитку правового регулювання розлучення у вітчизняному сімейному праві протягом останнього століття.

Підрозділ 1.1. „Теоретичні засади дослідження: поняття та механізм правового регулювання. Окремі особливості регулювання сімейних відносин” присвячено визначенню і співвідношенню основних теоретико-правових категорій. Надання визначення цих понять пояснюється необхідністю усунення неоднозначності їх використання при подальшому викладенні матеріалу. Наводиться визначення і аналізується співвідношення понять „правовий вплив”, „правове регулювання” та „нормативне регулювання”. Робиться висновок, що ці поняття взаємопов’язані і підпорядковуються одне одному. При цьому найбільш широким з точки зору

впливу на суспільні відносини слід вважати поняття „правовий вплив”, тобто сукупність всіх правових явищ і категорій, за допомогою яких право впливає на суспільство і відносини у ньому.

Розкриваються характерні риси та складові елементи механізму правового регулювання. Так, викладений матеріал дозволяє зробити висновок, що відповідно до стадій правового регулювання виокремлюються чотири основних елементи його механізму: а) норма права; б) правове відношення; в) акти реалізації прав та обов’язків; г) акти застосування права.

Залежно від того, які елементи механізму правового регулювання послідовно використовуються, можна говорити про простий і складний процеси регулювання.

Звертається увага на окремі особливості правового регулювання сімейних відносин, і зокрема на розлучення. Виходячи з того, що сьогодні законодавчого визначення розлучення не існує, пропонується вважати предметом правового регулювання розлучення – сукупність суспільних відносин, які виникають в процесі і внаслідок припинення на майбутнє шлюбу (цивільного або фактичного) за життя подружжя.

У *підрозділі 1.2. „Історія розвитку правового регулювання розлучення”* з використанням принципів вертикальної компаративістики аналізується рівень правового регулювання розлучення в Україні протягом останнього століття. Здійснений аналіз надає можливість зробити висновки про те, що розлучення було предметом правового регулювання на різних етапах розвитку законодавства та держави. Так, після Жовтневої революції в першу чергу (поряд із деякими іншими) регулювалася саме група відносин стосовно розлучення, про що свідчить Декрет „Про розлучення” 1919 р. У подальшому з огляду на загальносуспільну важливість відносини з розлучення також були предметом правового регулювання, однак термінологічно поняття „розлучення” змінювалося і, як правило, останнім часом ототожнювалося з розірванням зареєстрованого шлюбу.

Паралельно проаналізовано історію розвитку законодавства з питань порядку розлучення, в результаті чого робиться висновок про те, що процедура розлучення неодноразово змінювалася згідно з вимогами законодавства, яке було чинним за різних часів. Порядок розлучення іноді максимально спрощувався (достатньо заяви одного з подружжя), іноді ускладнювався (вимагав залучення громадськості до вирішення цих питань). У зв’язку з цим сучасний альтернативний (в органах РАЦС або в суді) порядок розірвання шлюбу в цілому оцінюється як найбільш вдалий і такий, що відповідає інтересам подружжя.

У розділі другому „Поняття та види розлучення за сімейним правом України” аналізуються сучасні наукові дослідження та норми чинного законодавства і пропонується відкоригувати законодавство з метою

визначення поняття шлюбу та його видів, поняття розлучення та його видів за різними підставами. Надається детальний аналіз таких видів розлучення, як встановлення режиму окремого проживання; розлучення, що закінчується відновленням шлюбу; фіктивне розлучення.

У підрозділі 2.1. „Поняття, форми та види припинення шлюбу за життя подружжя” здійснюється детальний аналіз зазначених категорій.

Зазначається, що терміни „розлучення” і „розірвання шлюбу” мають своєрідну специфіку. Як законодавство, так і судова практика за свідченням істориків неодноразово використовували обидва терміни і, найчастіше, як тотожні. Але, якщо детально проаналізувати ситуацію, то можна дійти інших висновків.

У першу чергу треба проаналізувати співвідношення таких понять як „розлучення” та „розірвання шлюбу” як з точки зору юридичної термінології, так і з точки зору правозастосування. Виходячи з теорії держави та права, існуючих досліджень в галузі цивільного та сімейного права обидва ці терміни – і „розлучення”, і „розірвання шлюбу” є різновидами такого поняття, як припинення шлюбу.

Припинення шлюбу найчастіше у навчальній та науковій літературі визначається як припинення на майбутнє правовідносин між подружжям, які виникли із зареєстрованого дійсного шлюбу на підставі певних юридичних фактів. Ні сімейне законодавство, ні доктрина права не містять на сьогоднішній день чіткого визначення поняття „розірвання шлюбу”. У більшості джерел увага звертається лише на той факт, що розірвання шлюбу є різновидом припинення шлюбу за життя подружжя, у зв’язку з чим виникає необхідність надання чіткого визначення цього поняття, яке дозволяло би зрозуміти його сутність.

Загальною підставою розірвання шлюбу, як уявляється, слід вважати укладення шляхом реєстрації цивільного шлюбу за умов і в порядку, передбаченими законом. Тобто, якщо немає дійсного зареєстрованого шлюбу, то не може бути і його розірвання.

Крім цієї загальної об’єктивно існуючої підстави, обов’язково повинні мати місце також спеціальні підстави (мотиви і причини), за наявності яких шлюб може бути розірвано. При цьому як мотив слід вважати внутрішню волю хоча б одного з подружжя, або їх обох розірвати шлюб. Така воля має виражатися зовні. Причинами ж розірвання шлюбу будуть саме ті факти реальної дійсності, які свідчать про те, що подальше подружнє життя чоловіка та жінки буде суперечити інтересам одного з них, їх обох або їхніх дітей, які мають істотне значення.

Таким чином, слід чітко визначити систему підстав розірвання шлюбу як сукупність загальної (основної) та спеціальних підстав. При цьому наявність зареєстрованого шлюбу є загальною і однаковою підставою для кожного

випадку розірвання цивільного шлюбу, незалежно від сторін, тривалості шлюбу тощо. Що ж стосується спеціальних підстав, то вони, як правило, є своєрідними і особливими у кожному конкретному випадку і залежать вже від багатьох різних обставин. Такими підставами можуть бути зрада одного з подружжя, зловживання спиртними напоями та наркотичними речовинами, незмога або небажання мати дітей, визнання одного з подружжя недієздатним, оголошення його померлим або засудження до позбавлення волі на строк більше 3 років тощо.

Пропонується відносини чоловіка та жінки, що проживають однією сім'єю, називати фактичним шлюбом, тоді як зареєстроване органом РАЦС співжиття чоловіка та жінки – цивільним шлюбом.

Окрема проблема у світлі досліджуваної теми стосується долі фактичних шлюбних відносин – фактичних шлюбів у випадках, якщо такі відносини (шлюби), аналогічно з відносинами в зареєстрованому шлюбі, припиняються на майбутнє, тобто відбувається розлучення фактичного подружжя. Для того, щоб детально проаналізувати таку ситуацію, в роботі звертається увага на природу фактичного шлюбу.

Здійснений аналіз історії розвитку суспільства і сімейного законодавства дозволяє зробити висновок, що фактичні шлюби існували, існують і, мабуть, будуть існувати завжди, незалежно від дозволу, визнання чи заборони законодавством. Зазначається, що зарубіжний законодавець давно змирився з необхідністю визнання прав осіб, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу. Історія розвитку вітчизняного права також знає випадки як часткового законодавчого визнання, так і невизнання фактичних шлюбів та наслідків, пов'язаних із ними. Але, незалежно від цих обставин, така форма співжиття чоловіка та жінки залишається об'єктивною реальністю і сьогодні.

Сучасний Сімейний кодекс України здійснює чергову спробу частково визнавати фактичні шлюби, зокрема з точки зору їх правових наслідків, хоча, на жаль, і не вносить остаточної ясності у правове регулювання таких відносин.

Реальним же виходом з проблемних ситуацій, що виникають сьогодні і можуть виникати надалі, повинна стати повна (а не часткова, як сьогодні) легалізація фактичного шлюбу. Причому це повинен бути варіант відповідної комплексної зміни сімейного законодавства.

Так, у першу чергу слід визнати, що постійне проживання чоловіка та жінки однією сім'єю протягом двох і більше років визнається фактичним шлюбом. Обґрунтування вибору саме дворічного строку співжиття чоловіка та жінки, безумовно, може піддаватися сьогодні дискусії. Але цей підхід обґрунтовується такими положеннями. Зазначений строк є мінімально достатнім для того, щоб говорити про наявність шлюбу між двома особами. Цього строку, як свідчить практика, достатньо для того, щоб кожен з

фактичного подружжя міг визначитися стосовно можливого чи неможливого подальшого сімейного життя. Це також строк, достатній для вирішення питання про народження дитини і, можливо, її народження. Крім того, постійне співжиття чоловіка і жінки протягом означеного періоду можна вважати довготривалим і тому достатнім для визнання фактичного шлюбу.

Наведені обґрунтування слід запропонувати також для відповідних змін у чинному сімейному законодавстві. Так, визнання фактичного сімейного співжиття чоловіка та жінки фактичним шлюбом вирішує цілу низку законодавчих та практичних проблем і в цілому відповідає окремим положенням чинного СК України, а саме ст. 21 СК називається „Поняття шлюбу” і сьогодні визначає шлюб як сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану. Але якщо відкинути форму шлюбу (реєстрацію в органах РАЦС), то залишається поняття шлюбу, яке однаково може поширюватися і на цивільний (зареєстрований), і на фактичний шлюб. Далі ж слід буде тільки зазначити, що може існувати шлюб двох видів: 1) цивільний (зареєстрований в органах РАЦС) і 2) фактичний. При цьому на момент укладення кожного із цих шлюбів повинні дотримуватися всі передбачені законом умови щодо укладення шлюбу, та бути відсутніми перешкоди для його укладення. Таким чином можна буде запобігти укладенню фактичних шлюбів з порушенням вимог сімейного законодавства. Крім того, на фактичний шлюб будуть поширюватися й інші положення законодавства стосовно шлюбу (зокрема можливість визнання недійсним тощо).

При розгляді окремих проблем щодо фактичного шлюбу постає питання також про можливість його розірвання на сучасному етапі регулювання сімейних відносин, коли законодавче визначення фактичного шлюбу відсутнє, а фактичні відносини виникають, існують і припиняються. З точки зору сьогоднішнього, припинення фактичних шлюбних відносин не можна називати розірванням шлюбу, бо немає визначеної раніше загальної підстави для розірвання – реєстрації шлюбу. Саме тому слід говорити в такому випадку про розлучення як більш широке поняття, ніж розірвання. Розлучення, безумовно, відбувається у разі розірвання шлюбу у встановленому законом порядку. Але про розлучення слід говорити і у разі припинення на майбутнє фактичного співжиття живих чоловіка та жінки. Саме з моменту такого розлучення найчастіше і виникають спори щодо розподілу майна, надання утримання, які вирішуються в судовому порядку. У зв'язку з цим робиться висновок про те, що поняття розлучення є більш широким, ніж поняття розірвання шлюбу і включає в себе останнє. Тобто, формуючи систему, слід зазначити, що формою припинення шлюбу за життя подружжя є розлучення, яке може відбуватися у вигляді розірвання цивільного шлюбу, або не продовження фактичних шлюбних відносин.

Враховуючи сучасні тенденції розвитку сімейного законодавства і запропоновані вище поняття, можна здійснити розподіл (класифікацію) розлучення за різними критеріями. Так, в залежності від наслідків розлучення може поділятися на два види: 1) дійсне розлучення; 2) недійсне або фіктивне розлучення.

Можна також класифікувати розлучення з урахуванням часового критерію. Так, розлучення може бути назавжди, а може бути тимчасовим. Аналогічна ситуація може мати місце і щодо розірвання шлюбу. Так звана санація шлюбу, що припускається на підставі ст.ст. 117, 118 СКУ свідчить про можливість тимчасового розірвання шлюбу. Тобто є підстави для наступного поділу розлучення та розірвання шлюбу. Розлучення в залежності від часового критерію поділяється на: 1) постійне, тобто припинення назавжди сумісного співжиття та ведення сумісного господарства чоловіка та дружини; 2) тимчасове, тобто на певний час припинення подружніх відносин. Тимчасове розлучення може мати місце у трьох випадках: а) припинення на деякий час фактичного шлюбу; б) встановлення режиму окремого проживання; в) припинення шлюбу на деякий час, яке закінчується відновленням цивільного шлюбу органом РАЦС на підставі ст.ст. 117, 118 СКУ.

У *підрозділі 2.2. „Особливості суб'єктивного права на розлучення”* аналізуються момент виникнення, зміст та наслідки реалізації суб'єктивного права на розлучення.

Суб'єктивне право – це завжди міра дозволеної, гарантованої поведінки. Суб'єктивне право на розірвання шлюбу виникає у подружжя з моменту його укладення, а от реалізується воно внаслідок звернення до суду або до органу РАЦС із заявою про розірвання шлюбу.

Звернення чоловіка й жінки або одного з них до суду з позовом про визнання неможливості подальшого спільного життя та збереження сім'ї, реалізація ними суб'єктивного права на розлучення шляхом реєстрації припинення шлюбу в органах РАЦС становлять сутність свободи розлучення в Україні, є способами здійснення конституційного принципу добровільності шлюбу, що повинен діяти протягом усього часу існування шлюбних відносин.

В результаті реалізації суб'єктивного права на розлучення для кожного з подружжя настають відповідні наслідки, що передбачені чинним сімейним законодавством. Коло таких наслідків є достатньо широким, оскільки в результаті розлучення найчастіше припиняються одні правовідносини, змінюються і виникають інші тощо.

Всі наслідки припинення шлюбу за життя подружжя можна поділити на дві основні групи: 1) ті, що пов'язані з особистими немайновими (нематеріальними) благами і 2) ті, що пов'язані з матеріальними благами.

При цьому слід зазначити, що одні правовідносини припиняються одразу після розлучення, інші можуть зберігатися або за бажанням подружжя, або за прямою вказівкою закону.

З розірванням шлюбу подружжя, як правило, втрачає й інші права, передбачені іншими галузями права: право на одержання спадщини за законом після смерті одного з колишнього подружжя; право на пенсійне забезпечення у зв'язку із втратою подружжя на встановлених законом підставах тощо.

В роботі правові наслідки не аналізуються детально у зв'язку з тим, що, з одного боку, вони не входять до визначеного предмета дослідження, а, з іншого, обсяг роботи не дозволяє проаналізувати їх на достатньому рівні. Як уявляється, правові наслідки розлучення можуть виступати як самостійний предмет наукового дослідження.

У підрозділі 2.3. *„Поняття, порядок та наслідки встановлення режиму окремого проживання подружжя, визнання розлучення фіктивним, санації шлюбу”* на основі запропонованої класифікації розлучення за часовим критерієм окремо досліджуються види тимчасового розлучення.

В цілому введення означених категорій до законодавства України оцінюється позитивно і надається аналіз можливих змін до чинного законодавства у цьому аспекті. Так, здається, що як встановлення режиму окремого проживання, так і скасування цього режиму, може відбуватися не тільки на підставі рішення суду, але й шляхом посвідчення відповідного факту або договору нотаріусом. Аналогічним чином питання режиму окремого проживання регламентуються зарубіжними законодавствами.

Встановлення режиму окремого проживання не пов'язується з фактичним припиненням шлюбу. У зв'язку з цим є можливою ситуація неодноразового встановлення і припинення зазначеного режиму, яка може ускладнити порядок визнання правового режиму майна, набутого під час такого шлюбу.

Крім того, в сучасних умовах законодавчо не досить чітко визначено підстави та порядок встановлення та припинення режиму окремого проживання подружжя. Так, підставами встановлення такого режиму визнається неможливість і небажання обох чи одного з подружжя проживати спільно. Однак це оціночні категорії, які однозначно не можуть бути встановлені судом.

Новий Цивільний процесуальний кодекс України (ст. 234) передбачає, що встановлення режиму окремого проживання за узгодженістю подружжя відбувається в порядку окремого провадження. І хоча в кодексі безпосередньо не визначено, в якому провадженні повинні розглядатися справи про скасування режиму окремого проживання, думається, що він повинен скасовуватися також у порядку окремого провадження, тому що у разі скасування режиму окремого проживання спору між подружжям бути не може.

Новим поняттям сімейного права України в сучасних умовах можна вважати визнання розірвання шлюбу фіктивним. Пред'явлення позову про

розірвання шлюбу чи подання спільної заяви про розірвання шлюбу не завжди обумовлювалося і обумовлюється реальним бажанням подружжя припинити шлюб. Іноді це пов'язувалося і пов'язується виключно з наміром одержати певні матеріальні блага. Фіктивне розірвання шлюбу – це абсолютно нове для сімейного законодавства України поняття. Виходячи зі змісту ст. 108, його можна визначити як таке розірвання шлюбу органом РАЦС, що було здійснене не з метою припинення шлюбних відносин і подальшого сімейного життя між подружжям, а з якоюсь іншою (як правило, корисною) метою.

Законодавство сьогодні містить вичерпний перелік категорій розлучень, які можуть бути визнані фіктивними. Це розірвання шлюбу органом РАЦС за заявою подружжя, яке не має дітей, і розірвання шлюбу за заявою одного з подружжя у разі, коли другого з подружжя засуджено за вчинення злочину до позбавлення волі на строк не менше як на три роки. Однак на практиці можна спостерігати й інші випадки фіктивного розірвання шлюбу. Наприклад, якщо в одного з подружжя є двоє неповнолітніх дітей (одна дитина від попереднього шлюбу, а друга – від нинішнього), то з метою зменшення розміру аліментів на дитину від попереднього шлюбу він розриває теперішній шлюб (фіктивно) і, нібито сплачуючи аліменти на двох дітей, тим самим зменшує розмір аліментів на першу дитину. Тому слід погодитися з точкою зору, що немає необхідності обмежувати категорії розлучень, які можуть визнаватися фіктивними. Треба лише більш чітко визначити умови, підстави та порядок визнання розірвання шлюбу фіктивним.

Одним із видів тимчасового розлучення згідно з сімейним законодавством України слід вважати припинення шлюбу на деякий час, яке закінчується відновленням шлюбу на підставі ст. 117 СК.

У ст. 117 СК є новела, сутність якої полягає у тому, що чоловік і жінка, шлюб між якими було розірвано, мають право подати до суду заяву про поновлення їхнього шлюбу за умови, що жоден із них не перебував після цього у повторному шлюбі.

Це положення можна визнати цікавим, однак введення його в дію може мати не лише позитивні риси, а й зумовити цілу низку проблемних питань.

Розділ третій „Порядок розірвання шлюбу за чинним законодавством України” присвячується аналізу проблем окремих процедур розірвання зареєстрованого шлюбу в сучасних умовах.

В роботі зазначається, що, враховуючи особливості цивільного та фактичного шлюбу, слід розрізняти поняття „порядок розлучення” і „порядок розірвання шлюбу”.

Так, порядок розлучення – це сукупність різноманітних дій подружжя (як фактичного, так і цивільного), внаслідок яких припиняється подальше сумісне проживання та ведення спільного господарства з метою припинення подружніх відносин. Порядок розлучення не пов'язаний із діями відповідних

органів і в кожному конкретному випадку має свої особливості, що залежать від особистостей подружжя.

Порядок же розірвання шлюбу – це систематизована сукупність визначених законом дій подружжя та уповноважених органів (РАЦС чи суду), спрямованих на подальше припинення подружніх прав та обов'язків.

При цьому суттєвим моментом слід вважати необхідність розрізняти розлучення (у тому числі розірвання шлюбу) як юридичний факт і реєстрацію розірвання шлюбу. На практиці дуже часто ці поняття ототожнюються.

Керуючись визначенням шлюбу, що надається у другому розділі роботи, робиться висновок, що розлучення відбувається внаслідок припинення сумісного проживання та ведення сумісного господарства, а от розірвання шлюбу відбувається внаслідок задоволення заяви подружжя (або одного з них) про розірвання шлюбу органом РАЦС або судом.

Згідно з чинним законодавством шлюб може бути припинено шляхом його розірвання за життя подружжя внаслідок волевиявлення одного з них або їх обох (у суді або в органах РАЦС). Зазначена підстава припинення шлюбу є найбільш поширеною. Здається, таке твердження є некоректним. Більш правильно було б говорити, що не шлюб, а шлюбні правовідносини цивільного шлюбу припиняються за життя подружжя внаслідок волевиявлення одного з них або їх обох (у суді або в органах РАЦС). А от подружні правовідносини фактичного шлюбу припиняються внаслідок розлучення.

В результаті аналізу чинного законодавства, робиться висновок, що у більшості своїй воно присвячується питанням розірвання шлюбу і, на жаль, не враховує особливостей припинення фактичного шлюбу, тобто всіх особливостей розлучення.

Підрозділ 3.1. „Порядок розірвання шлюбу в органах РАЦС” присвячується аналізу питань, що стосуються підстав та порядку розірвання шлюбу в органах РАЦС. Докладно аналізуються питання підстав, порядку та функцій органу РАЦС в процесі розірвання шлюбу.

Спростовується також точка зору тих науковців та практикуючих юристів, які вважають, що орган РАЦС розриває шлюб, а не просто реєструє таке розірвання. Аналіз чинного законодавства щодо діяльності органів РАЦС дозволяє зробити висновок про суто реєстраційну роль цих органів, з якою і пов'язується так званий, спрощений (адміністративний) порядок розірвання шлюбу.

Окрема увага приділяється особливостям розірвання шлюбу на підставі ст. 107 СК України. Наголошується, що розірвання шлюбу за наявності умов, зазначених у цій статті, може відбуватися в органах РАЦС незалежно від наявності чи відсутності малолітніх або неповнолітніх дітей, а також незалежно від наявності чи відсутності майнового спору.

У *підрозділі 3.2. „Судовий порядок розірвання шлюбу”* розглядаються підстави, мотиви та умови, а також процедура розірвання шлюбу у відповідності до нового Цивільного процесуального кодексу України (2004 р.).

За часів дії попереднього ЦПК України вимога обох із подружжя про розірвання шлюбу порушувалася позовною заявою. В умовах дії нового ЦПК України (у ст. 109) йдеться не про позов, а про спільну заяву подружжя. Таку вимогу розглядають у порядку окремого провадження (ч. 3 ст. 234 нового ЦПК), шляхом пред’явлення заяви, де обидва з подружжя будуть заявниками. Як заінтересовані особи по справі можуть брати участь: дитина у віці з 14 років, органи опіки та піклування за місцем проживання дитини.

Схвалюється можливість розірвання шлюбу в порядку або окремого, або позовного провадження, хоча і зазначається, що у разі відсутності спору між подружжям про розірвання шлюбу (незалежно від наявності дітей чи майнового спору) він повинен розриватися за сумісною заявою подружжя в органах РАЦС.

В роботі розкриваються окремі труднощі цивільного процесу, пов’язані із визначенням місця знаходження відповідача за позовом про розірвання шлюбу.

Підрозділ 3.3. „Сучасні особливості визначення моменту розірвання шлюбу” присвячується проблемам визначення моменту розірвання шлюбу і можливим варіантам їхнього вирішення в сучасних умовах.

Встановлення моменту припинення шлюбу при його розірванні має дуже велике значення, оскільки саме з цього часу між подружжям припиняються (або суттєво змінюються) особисті та майнові правовідносини, що виникають від дня державної реєстрації шлюбу в органі РАЦС.

У разі розірвання шлюбу державним органом реєстрації актів цивільного стану він припиняється у день винесення ним відповідної постанови, а якщо судом – у день набрання чинності його рішення про розірвання шлюбу. Таке вирішення проблем визначення моменту розірвання шлюбу є достатнім з правової точки зору і зрозумілим для пересічних громадян.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

В результаті здійсненого дослідження сформульовано низку висновків та пропозицій, запропоновано визначення деяких понять та категорій сімейного права. Не претендуючи на остаточне вирішення окреслених у дослідженні проблем, пропонуються зміни та доповнення до чинного в аналізованій сфері законодавства України та з’ясування найбільш складних питань теорії правового регулювання розлучення на сучасному етапі розвитку суспільних відносин в Україні:

1. Інститут розлучення вперше отримав своє правове регулювання ще за часів римського приватного права, де розлучення визначалося як добровільне

розірвання шлюбного союзу. Розлучення за часів Риму могло бути двох видів: 1) одностороннє (за волевиявленням одного з подружжя) та 2) двостороннє – припинення шлюбного союзу за взаємною згодою обох з подружжя.

2. Здійснений аналіз історії та сучасного рівня правового регулювання розлучення беззаперечно свідчить про необхідність вдосконалення чинного законодавства та підвищення рівня правового регулювання розлучення.

3. В умовах сьогодення слід визнати і законодавчо забезпечити такий вид шлюбу, як фактичний шлюб, яким пропонується вважати сімейне співжиття чоловіка та жінки протягом більше двох років.

4. На основі аналізу робиться висновок про необхідність систематизації понять припинення шлюбу, розлучення і розірвання шлюбу. За системою від загального до конкретного можна говорити, що припинення шлюбу включає розлучення, а розлучення, у свою чергу, включає як розірвання цивільного шлюбу, так і зупинення фактичного шлюбу.

5. Робиться висновок про необхідність законодавчого закріплення терміна „розлучення” в Сімейному кодексі України як форми припинення цивільного та фактичного шлюбу за життя подружжя.

6. В залежності від підстав розлучення можна класифікувати на різні види, а саме: в залежності від настання чи ненастання правових наслідків: дійсне розлучення та фіктивне розлучення; в залежності від часового критерію: постійне (назавжди) та тимчасове розлучення.

7. Деякі проблеми виявляються в процесі законодавчого регулювання і практики правозастосування режиму окремого проживання подружжя. Всебічно обґрунтовується пропозиція щодо можливої нотаріальної форми встановлення і скасування окремого проживання подружжя.

8. З питань розлучення дії органів РАЦС повинні мати суто реєструюче значення, на відміну від суду, який зобов'язаний охороняти та захищати права людини і у зв'язку з цим може встановлювати підстави, причини та мотиви розлучення.

9. Здійснений аналіз дозволив дійти висновку, що розлучення є важливим процесом у житті багатьох людей, тому правильне вирішення та достатній рівень правового регулювання цих відносин сприятиме задоволенню і забезпеченню суб'єктивних прав та інтересів чоловіка та дружини.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Глиняная Е.М. Развод по древнеримскому праву // Актуальні проблеми держави та права: Збір. наук. праць. – Одеса, 2002. – Вип. 13. – С. 166 – 170.

2. Глиняна К.М. Регламентация разлучения за правом Стародавнього Риму // Актуальні проблеми держави та права: Зб. наук. праць. – Одеса, 2003. – Вип. 17. – С. 100 – 106.

3. Глиняна К.М. Церква про право на розлучення у Стародавньому Римі // Актуальні проблеми держави та права: 36. наук. праць. – Одеса, 2003. – Вип. 18. – С. 566 – 573.

4. Глиняна К.М. Історіографічний огляд літератури з проблеми інституту розлучення за римським приватним правом // Актуальні проблеми держави та права: 36. наук. праць. – Одеса, 2004. – Вип. 22. – С. 547 – 552.

5. Глиняна К.М. Особливості суб'єктивного права на розлучення // Актуальні проблеми політики: 36. наук. праць. – Одеса, 2006. – Вип. 28. – С. 430 – 437.

6. Глиняна К.М. Особливості поділу корпоративних прав подружжя в результаті розлучення // Проблеми правового забезпечення підприємницької діяльності, пов'язаної з морем: Матер. наук.-практ. конференції. – Одеса, 2006. – С. 126 – 128 (17 березня 2006 р.)

7. Гражданское право: определения, понятия, законодательство: Учебно-практический справочник / Под ред. Е.О. Харитонова. – Х.: ООО „Одиссей”, 1998. – Разд. 2. §§2.11, 2.12. – С. 89 – 100.

8. Гражданское и семейное право Украины / Под ред. Е.О. Харитонова. – Х.: ООО „Одиссей”, 2000. – Разд. 2. §§ 2.2, 2.14, 2.15 – С. 70 – 75, 124 – 143.

9. Цивільне та сімейне право України у питаннях та відповідях / Харитонов Є.О., Калітенко О.М., Зубар В.М. та ін. / За ред. Є.О. Харитонова, О.М. Калітенко – Х.: ТОВ „Одиссей”, 2000. – С. 127 – 139.

10. Цивільне та сімейне право України: Навч.-практ. посібник. 2 - е вид., перероб. та доп. / Харитонов Є.О., Калітенко О.М., Зубар В.М. та ін. / За ред. Є.О. Харитонова, А.І. Дрішлюка – Х.: ТОВ „Одиссей”, 2004. – § 177. – С. 407 – 411; §§179, 180. – С. 414 – 422; §192. – С. 458 – 463.

11. Цивільне та сімейне право України (у запитаннях та відповідях): Навч. посібник. – 3 - е вид., перероб. та доп. / Харитонов Є.О., Дрішлюк А.І., Калітенко О.М. та ін. / За ред. Є.О. Харитонова, А.І. Дрішлюка, О.М. Калітенко – Х.: ТОВ „Одиссей”, 2005. – С. 499 – 504.

АНОТАЦІЯ

Глиняна К.М. Правове регулювання розлучення за сімейним законодавством України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2006.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню поняття, характерних ознак та особливостей правового регулювання розлучення в Україні протягом останнього століття і на сучасному етапі розвитку законодавчої бази, що зумовлюється необхідністю створення нового підходу

до регулювання шлюбно-сімейних відносин і вдосконалення юридичного інструментарію для їх оформлення.

Вперше на рівні дисертаційної роботи здійснюється науковий аналіз правового регулювання розлучення як більш широкого визначення, ніж розірвання шлюбу, з урахуванням чинних норм сімейного, цивільно-процесуального законодавства та законодавства, що регулює діяльність органів РАЦС. Основною метою дослідження є визначення поняття, форм та видів розлучення, а також розвитку та сутності інституту розлучення, порядку розлучення, особливостей правового статусу подружжя в процесі та внаслідок реалізації права на розлучення в сімейному праві України, а також визначення загальних та особливих тенденцій в правовому регулюванні розлучення на різних етапах розвитку суспільства.

Дослідження інституту розлучення відбувається в історичному розвитку і в порівнянні особливостей правового регулювання розлучення на різних етапах розвитку правової системи держави. В дисертації послідовно аналізуються як поняття та види розлучення, так і його особливості в залежності від виду шлюбу. Детально аналізується порядок розлучення за чинним законодавством України.

Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення окремих норм сімейного, цивільно-процесуального законодавства та законодавства про органи РАЦС.

Ключові слова: правове регулювання, шлюб, розлучення, розірвання шлюбу, подружжя, порядок розлучення, підстави розлучення.

АННОТАЦИЯ

Глиняная Е.М. Правовое регулирование развода по семейному законодательству Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2006.

Диссертация посвящена комплексному исследованию понятия, характерных признаков и особенностей правового регулирования развода в Украине на протяжении последнего столетия и на современном этапе развития законодательной базы, что обусловливается необходимостью создания нового подхода к регулированию брачно-семейных отношений и усовершенствованию юридического инструментария для их оформления.

В работе делается вывод о недостаточном уровне правового регулирования развода в современных условиях, что свидетельствует о назревшей необходимости легализации фактических браков, правового регулирования их расторжения и определенных правовых последствий.

На основании осуществленного анализа предлагается законодательно закрепить понятие брака как семейного союза мужчины и женщины, а также выделить два вида брака: гражданский – зарегистрированный в установленном законом порядке в органе РАГС и фактический – незарегистрированное семейное сожительство мужчины и женщины.

Впервые на уровне диссертационной работы осуществляется научный анализ правового регулирования развода как более широкого понятия, нежели расторжение брака, с учетом действующих норм семейного, гражданско-процессуального законодательства и законодательства, регулирующего деятельность органов РАГС. Основной целью исследования является определение понятия, форм и видов развода, а также развития и сути института развода, порядка развода, особенностей правового статуса супругов в процессе и впоследствии реализации права на развод в семейном праве Украины, а также определение общих и особенных тенденций в правовом регулировании развода на разных этапах развития общества.

Предлагаются новые классификации развода на основании двух критериев: наступления или ненаступления определенных правовых последствий; в зависимости от временного критерия.

Так, по первому основанию развод может быть: 1) действительным или 2) фиктивным.

На основании временного критерия развод может быть: 1) постоянным (навсегда) или 2) временным (на определенный период времени). К временному разводу следует относить: 1) установление режима раздельного проживания; 2) развод при условии возобновления брака; 3) фиктивный развод, то есть развод для вида, без намерения наступления определенных правовых последствий.

В работе анализируются основания, порядок и последствия установления и отмены режима раздельного проживания супругов. Поддерживается точка зрения, что и установление, и отмена данного режима по совместному согласию супругов могут происходить не в судебном порядке, а в порядке заключения договора супругами, удостоверенного нотариально. Отдельное внимание уделяется процедуре (порядку) развода в современных условиях. Указывается, что имеющиеся на сегодняшний день два порядка расторжения брака в целом отвечают современным потребностям супругов.

Отдельно в работе анализируется роль органов регистрации актов гражданского состояния в вопросах расторжения брака. Делается вывод о том, что органы регистрации актов гражданского состояния не должны выяснять причины развода, а обязаны зарегистрировать развод в случае, если оба супруга, не имея детей, либо на основании ст. 107 Семейного кодекса Украины, требуют расторжения брака.

Исследование института развода осуществляется в историческом развитии и в сравнении особенностей правового регулирования развода на разных этапах развития правовой системы государства. В диссертации последовательно анализируется как понятие и классификация развода, так и его особенности в зависимости от вида брака. Подробно анализируется порядок развода по действующему законодательству Украины.

Сформулированы предложения о совершенствовании брачно-семейного, гражданско-процессуального законодательства и законодательства об органах РАГС.

Ключевые слова: правовое регулирование, брак, развод, расторжение брака, супруги, порядок развода, основания развода.

ANNOTATION

Glinyanaya E.M. The legal regulation of divorce under the family law of Ukraine. – Manuscript.

The Dissertation for the status of candidate degree of master of laws on a speciality 12.00.03 - civil law and civil procedure; the family law; the international private law. – Odessa national academy of law. – Odessa, 2006.

The Dissertation is devoted to complex research of the meaning, characteristic attributes and features of legal regulation of divorce in Ukraine during last century and up to the present stage and of development of legislative base that is caused by necessity of creation of the new approach to regulation of marriage and family relations and improvements of legal toolkit for their registration.

For the first time in the dissertation research there is the scientific analysis of legal regulation of divorce, as wider concept, rather than divorce, in view of effective family standards, civil procedure remedial law and the legislation regulating activity of RAGS bodies. The basic purpose of research is to definite the concept, forms and kinds of divorce, and also development and an essence of institute of divorce, the plot of divorce, features of a legal status of spouses during and subsequently realizations of the right to divorce in the family law of Ukraine, and also to definite the general and especial tendencies in legal regulation of divorce at different stages of development of a society.

The research of institute of divorce is carried out in historical development and in comparison of features of legal regulation of divorce at different stages of development of legal system of the state. In the dissertation it is consistently analyzed both concept and classification of divorce, and its feature depending on a kind of marriage. The order of divorce under the current law of Ukraine is in detail analyzed.

The author offers some changes to perfection of marriage-family, civil procedure law and the legislation on RAGS bodies.

Keywords: legal regulation, marriage, divorce, spouses, couple, the order of divorce, the basis of divorce.